

УДК 811.111'37

Головащенко Ю. С.

ДО ПИТАННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ: ПРИНЦИПИ, ПРОБЛЕМИ, ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

У статті висвітлено питання лінгвістичного статусу семантичного поля і принципів його внутрішньої організації. Семантичне поле формується за інваріантним принципом і досліджується у світлі своєї структури. Акцентовано на семантичній структурі значення слова як детермінуючого фактора польового об'єднання, значеннєве ядро якого відзначається смисловою атракцією.

Ключові слова: семантичне поле, семантична ознака, архілексема, архісема.

Головащенко Ю. С. К проблеме внутренней организации семантического поля: принципы, проблемы, способы решения. – Статья.

В статье освещен вопрос лингвистического статуса семантического поля и принципов его внутренней организации. Семантическое поле формируется за инвариантным принципом и исследуется в свете собственной структуры. Акцентировано на семантической структуре значения как детерминирующего фактора полевого объединения, ядро значения которого отмечается смысловой атракцией.

Ключевые слова: семантическое поле, семантический признак, архилексема, архисема.

Golovashchenko Yu. S. On the subject of internal organization of a semantic field: principles, problems, solutions. – Article.

The article highlights the issue of the linguistic status of a semantic field and principles of its internal organization. A semantic field is formed on the basis of the invariant principle and examined in the light of its structure. The semantic structure of meaning as a determining factor of a field entity, the meaning core of which is characterized by sense attraction, is being accentuated.

Key words: semantic field, semantic feature, archilexeme/superordinate lexeme, archiseme.

Еволюція теоретичних надбань семантики – науки про значення – бере свій початок із семіотичної теорії, яку в лінгвістичний обіг увів Ф. де Сосюр і в основі якого – екстраполяція ідей семіотики на площину мови. Мовна одиниця як знак є те, що означає (significant), і те, що означається (signifié). Дуалізм значення та акустичної форми його вираження як двох сторін знаку передбачає, що значення розтікається в межах певної форми і без свого формального враження є немислимим [14]. Семіотичні «поруки» Ф. де Сосюра про знаковий характер мови слугували поштовхом у становленні парадигми структуралізму – налагодженої сукупності уявлень про мову як складну систему одиниць із координованою множиною зв'язків між ними.

Надалі доктрина структуралізму зазнала жвавого розвитку у працях Л. Вайсгербера. Система мовних одиниць зазнає метафоричного перевтілення у розгалужені тенета, вузли якої представляють зв'язки між значеннями слів. Основною тезою структуралізму є те, що значущість слова (valeur за Ф. де Сосюром) і його значення детермінуються відношеннями між іншими вузловими точками сітки мовних одиниць [23, 401]. Значення і смисл ідентифікуються у внутрішньому функціоналізмі мови, що розглядається в статичній у синхронічному, а зазнає структурних змін у діахронічному зрізі. Панування структуралізму пов'язане з актуальністю ономазіологічного підходу до значення слова, що визначає сумарну множину взаємозв'язків між словами як віддзеркалення концептуальної складової мовного світобачення [22, 50].

Тенденція структуралізму до висвітлення змістової сторони мовного знаку як визначально-

го фактору його позиції в сітці мовних одиниць сприяла зародженню концепції семантичних полів як способу структуризації і систематизації лексики на базі мовних відношень (Ф. Іпсен, В. Порціг, Й. Тріп). Водночас актуальності набули питання щодо внутрішньої організації семантичного поля. Одним із таких підходів є компонентний аналіз, в основі якого – дескрипція семантичних компонентів лексеми внаслідок «розщеплення» (декомпозиції) на мінімальні (дискретні) цеглинки – компоненти значення (семи). Генеза процедури компонентного аналізу бере свій початок в американській лінгвістиці 30-50-х років минулого століття на чолі з Л. Блумфільдом, який увів поняття семи і семіми у тлумачення значення морфем як дистинктних (розбіжних) ознак, що були запозичені з фонології, та Ю. Найдою, який запропонував модель компонентного аналізу із виокремленням діагностичних / релевантних (diagnostic) і додаткових (supplementary) компонентів у ході декомпозиції значення [22, 71-72; 24, 48].

У європейській лінгвістиці метод компонентного аналізу був також запозичений з фонології: бінарна класифікація диференційних ознак М. Трубецького була екстрапольована на площину семантики слова, а згодом використана Л. Сльмслевим з метою декомпозиції компонентів значення на основі «змістової складової» («content figurae») і побудови значеннєвих опозицій. Польова перспектива дистинктних опозицій щонайяскравіше окреслюється Б. Потьє, С. Косеріу й А. Греймасом. Сема тлумачиться як компонент значення, архілексема – як вища лексична одиниця номінації і демаркації поля, й архісемема – як множина значень архілексеми [22, 76].

Процедура компонентного аналізу набула значної популярності серед лінгвістів і була визнана досить ефективною у польових дослідженнях лексики. Застосування компонентного аналізу дозволило розкрити суть семантичної структури значення лексичних одиниць, в якому кожна сема займає апіорі обумовлену смислову позицію [4, 5]. Інструментарій для опису лексико-семантичного значення, уведений методом компонентного аналізу, слугував катализатором для вивчення принципів організації семантичного поля.

На нинішньому етапі розвитку лінгвістичної думки семантичне поле перебуває у фокусі уваги вітчизняних та зарубіжних дослідників. У вітчизняному мовознавстві актуальність розвідок у галузі лексичної семантики (С. П. Денисова [6], В. В. Левицький [10]) зумовила зацікавленість у дослідженні концептуальних та національно-культурних (Н. О. Герцовська [5], Л. В. Строченко [15], В. В. Тарасова [16]), стилістичних (О. М. Островська), прагматичних аспектів (Д. Ю. Кузнецова [8]) семантичних полів.

Не менш вагомими є здобутки й російських науковців. Зокрема, спроби теоретичного узагальнення концепції поля (Г. С. Щур [17]) і семантичного поля (Г. Т. Безкоровайна [3], І. М. Рубцов [13]), дослідження семантичних полів англійської (З. Н. Вердієва [4]) і російської (В. П. Абрамов [1]) мов, а також розробка гіпотези про лексичну динаміку за частиномовним критерієм (О. В. Падучева [12]) заклали основу для подальшого наукового поступу в сфері лексико-семантичних досліджень.

Західна наукова думка концентрує увагу на удосконаленні методологічної бази лексичної семантики, що виявляється у детальному аналізі низки теорій (D. Geeraerts [21, 22, 23]), залученні теорії семантичних полів до корпусних досліджень (J. Flowerdew, M. Mahlberg, J. Morley [27]), використанню компонентного аналізу в моделюванні морфосемантичних полів (R. Lieber [26]), а також частиномовній систематизації лексико-семантичних полів (А.-М. Simon-Vandenberg [28]) і класів (P. Faber [19]) англійської мови.

Отож, на часі – з'ясувати суть поняття семантичного поля в лінгвістиці, узагальнивши низку підходів до його тлумачення, що й становить мету нашої розвідки. Серед завдань статті: 1) окреслити онтологічний статус поля як відображення понятійної сфери знань; 2) визначити принцип об'єднання лексичних одиниць в семантичне поле і, звідси, особливості його організації; 3) обумовити роль лексичного значення як базису формування семантичного поля.

Й. Трір (1931) [30], запозичивши термін поля у Ф. М. Іпсена (1924) [25], увів у площину лінгвістики поняття мовного поля з його метафоричним уподібненням до мозаїки, в якій форма і позиція

кожного фрагменту зумовлює та є зумовлена тими ж параметрами сусідніх фрагментів. Й. Трір поділив мовні поля на понятійні (семантичні) та словесні (лексичні поля) [3, 173]. «Поле Тріра» відтворює системні взаємозв'язки між мовними одиницями, що охоплюють однакову понятійну сферу, та властивість парадигматичного упорядкування одиниць системи мови. Прикладом лексичного поля Й. Тріра є діахронічне дослідження еволюції інтелектуальних номінацій в німецькій мові у XIII–XIV століттях [16, 55; 28, 11].

Водночас із Й. Тріром ідеї Ф. Іпсена продовжував В. Порціг, який розглядав семантико-синтаксичний аспект словесної комбінаторики та відстоював доцільність вивчення мовного поля за параметром сполучуваності. Крізь призму синтагматики таке поле отримало назву «поля Порціга» та зосереджувалося на взаємодії семантичних і граматичних чинників у ході синтагматичного сполучення лексичних одиниць [3, 173; 16, 21; 22, 58].

У лінгвістиці польовий підхід щонайповніше реалізовується у значеннєвому вимірі лексичних одиниць. На ґрунті диференційних ознак в структурі значення формуються конфігурації лексичних одиниць, об'єднаних, у свою чергу, інтегральними ознаками значення. Відтак, семантичний принцип групування навколо «значеннєвого» ядра слугував основою для виокремлення семантичного поля – семантичного утворення, що набуває статусу системно-структурної одиниці з огляду на відображення однакової понятійної сфери [13, 232] і, відповідно, встановлення складних взаємозв'язків між елементами цього поля [3, 174].

Г. С. Щур вважає, що правомірність вживання поняття поля можливе лише за умови цілковитого осмислення епістемологічного каркасу. Існування поля слід декларувати з урахуванням інваріантного принципу групування елементів, причому інваріантний принцип трактується в контрасті з функціонально-структурним принципом. З огляду на те, що окремі класи мовних одиниць виконують певну функцію, а саме обумовлюють виникнення відповідних їм типів структур [17, 157], вони утворюють функціональні групи, для яких характерні системно-структурні особливості.

Структура в Г. С. Щура витлумачується як ієрархічно впорядкована сукупність елементів чи груп елементів, а система – як сітка зв'язків, що вкриває таку сукупність елементів чи груп елементів, то й система зазнає епістемологічної ієрархізації, відтак витлумачується у парадигматичній перспективі [17, 158]. Звідси й пробивається думка про функціональний принцип об'єднання груп елементів, де функціоналізм слід розглядати в екстеріорному векторі парадигмального зіставлення. Функціональні групи елементів (мовних одиниць) демонструють свій функціоналізм у відношеннях ієрархічної конституції елементів ви-

щих груп, які, в свою чергу, також об'єднуються на функціональному ґрунті та утворюють групи елементів вищого рівня доти, доки мова не зазнає втілення у мовленні, й останнє буде простягатися вже по синтагматичній вісі [17, 160].

Г. С. Щур також висловлює думку, що «інваріантні групи репрезентують один зі способів існування лінгвістичних елементів і відображають один із принципів (інваріантний) групування елементів. Можливо, завдяки цьому для таких груп характерна не взаємодія, а суперпозиція, або накладення і перетинання класів» [17, 161].

З огляду на системно-структурну сутність мови поля можуть формуватися на всіх її рівнях, але при цьому об'єднувати подібні один одному елементи. Якщо принципом групування елементів вважати інваріантний, то мовне поле постає в результаті виникнення певного центру (ядра), що виявляється диференційною (щодо тих одиниць, що нею не володіють) ознакою, та притягнення до себе одиниць з такою самою ознакою, яка вже трансформується в інтегральну (щодо одиниць, яких вона об'єднала).

Семантичне поле наповнюється лексичними одиницями з огляду на їх план змісту, тобто, значення, що виражає їх формальний бік і набуває статусу лексико-семантичного поля. Силою, що притягує та утримує лексичні одиниці в межах лексико-семантичного поля та на певній відстані одне між одним, є семантичний компонент (змістовий, понятійний, предметний чи функціональний) [13, 232], який наділений здатністю до атракції. Він є центром поля, що репрезентує абстрактно-понятійну сферу, закріплену в свідомості, в семантико-мовних рамках і в радіусі своєї дії встановлює тотожність / близькість між семантичними ознаками (компонентами значення – семами) слів та їх орієнтацію на спільний концентратор значення поля [13, 234]. Г. Т. Безкоровайна також підкреслює, що, незважаючи багатоманіття тлумачень терміну «семантичне поле» серед лінгвістів, згуртовуючою серед усіх поглядів є думка про існування «спільного змісту», «спільної семантичної ознаки» чи «тематичної спільності» у значенні конститuentів семантичного поля [3, 175].

Ю. Д. Апресян стверджує, що «семантичні поля суть класи, що перехрещуються; єдиного розподілу словника на семантичні поля, якщо не (...) підмінювати семантичні компоненти бінарними або іншими диференційними ознаками, не існує; з будь-якого семантичного поля, через більш або менш довгий ланцюжок суміжних ланок можна потрапити в інше поле, тому й семантичний простір мови виявляється в цьому сенсі неперервним» [2, 252]. У Ю. Д. Апресяна і Г. С. Щура подибуємо конвергентність поглядів на семантичне поле як площину семантичної кооперації лексичних одиниць, якій не характерна структурна

ієрархія як принцип внутрішньої будови. Конститuentи семантичного поля притягуються одне до одного на підставі загальної семантичної подібності, заповнюють своїм значенням певну комірку смислового простору поля і водночас зазнають семантичної дисемінації свого значення таким чином, що воно відлунує в значенні інших слів цього семантичного поля.

Серед властивостей семантичного поля, виокремлених І. М. Кобозєвою, вагоме місце у нашому баченні посідають (а) наявність семантичних кореляцій між словами, що його наповнюють; (б) взаємозалежність і взаємозумовленість лексичних одиниць; (в) неперервність позначення його смислового простору [7, 99]. Подібність семантичної ознаки серед всіх лексичних одиниць зумовлює виникнення семантичного струму, що позначає межі лексико-семантичного поля та свідчить про існування в ньому семантичної іскри, яка наповнює всі слова своїм відблиском. Кореляційні зв'язки відображають семантичну взаємозалежність слів, що, в свою чергу, слугує умовною лінією демаркації семантичного поля від інших та полюсом притягнення семантично подібних лексичних значень слів.

Утім, більшість як зарубіжних, так і вітчизняних науковців розглядає семантичне поле в світлі його структурної будови. Серед європейських дослідників (J. Lyons) [9] спостерігаємо схильність до ототожнення лексичного і семантичного полів. Підставою для об'єднання лексичних одиниць в лексичні/семантичні поля є семантична близькість (semantic affinity) [20, 182] значення лексичних одиниць. Вона полягає передусім у зверненні до позамовного середовища. Так, лексичними полями вважаються об'єднання лексичних одиниць на позначення одягу (D. Geeraerts, S. Grondelaers, P. Bakema) [21], кольорів (E. Finegan) [20], частин тіла чи столового посуду (A. Cruse) [18], які демонструють віднесеність до спільного семантичного сегменту.

Внутрішня організація таких лексичних полів експлікується з огляду на структурний принцип шляхом побудови таксономічної чи меронімічної ієрархії елементів (лексичних одиниць) [18, 180]. Їх структура пронизана сіткою смислових зв'язків (sense relations), серед яких Дж. Лайонз виділив парадигматичні (міжрівневі) і синтагматичні (внутрішньорівневі) зв'язками [9]. Ці види зв'язків належать до регулярних у мові і в цілому висвітлюють мовні відношення між словами на основі синонімії, гіпо-гіперонімії, несумісності, комплементарності, полярної антонімії, коверсивності в парадигматичному зрізі, а також відтворюють явища колігації (colligation), колокації (collocation) сполучуваності (co-occurrence) й асоціації в синтагматичному зрізі [29, 68-73].

Структурно-функціональний принцип маніфестується в функціонально-лексемній моделі (Functional-Lexematic Model) П. Фабер, архітектура якої окреслюється в ході покрокової лексичної декомпозиції дієслів і зводиться до формування доменів (domains) та піддоменів (subdomains) дієслів на базі родових (generic) відношень. Звернення до дефініційного аналізу уможливує виокремлення ядра значення, що ідентифікується в лексико-семантичному наборі верхньої лексеми, і проєкцію цілісної ієрархії дієслів за приналежністю до певного домену чи піддомену. Взаємозалежність між семантичними компонентами складових доменів і піддоменів дозволяє упорядкувати дієслово за структурно-семантичною ієрархією, а також врахувати їх синтагматичний фактор, зокрема особливості їх валентності [19, 87-91].

Серед українських і російських дослідників також превалує методика лексико-семантичної польової структуризації. У В. В. Тарасової структурна будова семантичного поля є наслідком екстраполяції на нього семантичної структури архілексеми (номінанта семантичного поля), яка виявляється у компонентному аналізі. З'ясування інтегральної семи (архісеми) і набору диференційних сем одиниць семантичного поля уможливує його моделювання як багаторівневої структури, від якої відгалужуються мікрополя, лексико-семантичні групи і підгрупи [16, 66-67]. На лексико-семантичній парадигматиці концентрується дослідження семантичних полів З. Н. Вердієвої. З акцентом на частиномовному аспекті, її лексико-семантична парадигматика репрезентує зріз «частина мови → семантичний підклас частин мови». Він був сконструюваний внаслідок копіткого дефініційного і семантичного аналізів лексики і синтезований шляхом співставлення й уніфікації семантичних ознак у понятійній структурі значення, що корелює із категоріальною частиномовною семантичною ознакою. Відтак, інтеграція лексико-семантичних парадигм проходить згори вниз і знизу вверх, виокремлюючи семантичні підкласи, лексико-семантичні групи і підгрупи [4, 8-10].

Внутрішня організація семантичного поля за структурним принципом передбачає виникнення лексико-семантичної структурної ієрархії, в якій існує підпорядкування одиниць верхівці (архілексеми, що містить у структурі свого значення інтегральну сему) і відгалуження від неї лексем, які в парадигматичному польовому зрізі з огляду на семантичну ієрархію значення об'єднуються в певні угруповання (класи, підкласи, групи, підгрупи). Структурна ієрархічність представляється родо-видовими і видо-видовими зв'язками, що свідчить про потяг до часткового семантичного уподібнення лексем-конституентів поля із архілексемою та домінантність її семантичного масштабу щодо підпорядкованих їй слів [2, 249-250].

Отже, семантичне поле поєднує у своїх межах мовні одиниці, значення яких відображає спільну поняттєву сферу. Семантичне поле створює свого роду смисловий простір взаємодії цих одиниць, до того ж такої взаємодії, в якій ці мовні одиниці здатні розкрити приховані чи неявні грані своїх значень, сповнити ці значення яскравішими відтінками та відтворити широкий спектр значеннєвих коливань як потужного резерву вираження мовних потенцій. Лексико-семантичне поле виділяється на ґрунті семантичної структури значення лексичної одиниці, яке внаслідок компонентного аналізу увиразнюється певним ієрархічним набором сем і кореляціями між понятійною домінантою поля і приналежністю семантичних ознак значення до цієї домінанти. З огляду на структурну властивість поля між його складовими (мікрополями, класами, групами) встановлюються семантичні відношення – гіпо-гіпонімічні та гіпо-гіперонімічні зв'язки, що обумовлюють суперординатну позицію архілексеми і семантичну тяглість до неї інших одиниць поля на основі спорідненості семантичних ознак.

Перспектива роботи полягає в моделюванні індивідуально-авторських лексико-семантичних полів у художньому тексті, горизонтальний і вертикальний контексти якого є відображенням поняттєвого полотна його мовної картини світу.

Література

1. Абрамов В. П. Семантические поля русского языка: [монография] / В. П. Абрамов. – М. : Краснодар: Акад. соц. и пед. наук РФ; Куб. ГУ, 2003. – 338 с.
2. Апресян Ю. Д. Избранные труды. Том I. Лексическая семантика (синонимические средства языка) / Ю. Д. Апресян. – М. : Языки славянской культуры, 1995. – 472 с. – (Язык. Семиотика. Культура).
3. Безкоровайная Г. Т. Семантические поля как способ систематизации лексических единиц: попытка обобщения основных положений теории поля / Г. Т. Безкоровайная // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. – Серія «Філологічні науки». – 2012. – № 1 (3). – С. 172-180.
4. Вердиева З. Н. Семантические поля в современном английском языке : Учеб. пособие для пед. ин-тов / З. Н. Вердиева. – М. : Высшая школа, 1986. – 120 с. – (Биб-ка филолога).
5. Герцовська О. Н. Лексико-семантичне поле успіху як складова категоризації і концептуалізації дійсності (на матеріалі англійської та української мов): автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.17 / Н. О. Герцовська; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2011. – 20 с.
6. Денисова С. П. Типологія категорій лексичної семантики / С. П. Денисова. – К. : Вид-во Київського держ. лінгвістичного ун-ту, 1996. – 294 с.

7. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика: Учебное пособие / И. М. Кобозева. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.
8. Кузнецова Д. Ю. Номінативне поле «вираз обличчя» в сучасному англомовному художньому дискурсі: емотивний та прагматичний аспекти : автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Д. Ю. Кузнецова; Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2009. – 21 с.
9. Лайонз Дж. Лингвистическая семантика. Введение: [монографія] / Джон Лайонз. – М. : Языки славянской культуры, 2003. – 400 с. – (Язык. Семиотика. Культура).
10. Левицкий В. В. Семасиология: монография для молодых исследователей / В. В. Левицкий. – [2-е изд., доп. и испр.]. – Винница: НОВА КНИГА, 2012. – 680 с.
11. Островська О. М. Лінгвостилістичні засоби реалізації категорії оцінки (на матеріалі американської художньої прози): автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / О. М. Островська; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – Львів, 2001. – 20 с.
12. Падучева Е. В. Динамические модели в семантике лексики / Е. В. Падучева. – М. : Язык славянской культуры, 2004. – 608 с. – (Studia philologica).
13. Рубцов И. Н. Семантические поля как способ реализации языковых картин мира / И. Р. Рубцов // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. – 2008. – Выпуск № 60. – С. 231-236.
14. Соссюр Ф. де. Курс общей лингвистики / Фердинанд де Соссюр // Редакция Ш. Балли, А. Сеше; пер. с франц. А. Сухотина. – Екатеринбург : Изд-во Уральского ун-та, 1999. – 432 с.
15. Строченко Л. В. Лексико-семантическое поле «коштовне каміння» в англійській мові та мовленні (лінгвокогнітивне дослідження на матеріалі словників і текстів): автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Л. В. Строченко; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – О., 2008. – 19 с.
16. Тарасова В. В. Семантическое поле «Засоби пересування» в сучасних англійській, німецькій, російській та українській мовах: [монографія] / В. В. Тарасова. – К. : ТЗОВ «Sprint Print», 2010. – 255 с.
17. Щур Г. С. Теория поля в лингвистике / Г. С. Щур. – М. : Изд-во «Наука», 1974. – 255 с.
18. Cruse A. Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics / Alan Cruse. – New York: Oxford University Press, 2000. – 438 p.
19. Faber P. B. Constructing a Lexicon of English Verbs / Pamela B. Faber, Ricardo Mairal Usón. – Berlin: Walter de Gruyter, 1999. – 350 p.
20. Finegan E. Language: Its Structure and Use / Edward Finegan. – 5th edition. – Boston: Thompson Learning, Inc., 2008. – 672 p.
21. Geeraerts D. The Structure of Lexical Variation: Meaning, Naming, Context / Dirk Geeraerts, Stefan Grondelaers, Peter Bakema. – Berlin: Mouton de Gruyter, 1994. – 221 p.
22. Geeraerts D. Theories of Lexical Semantics / Dirk Geeraerts. – Oxford: Oxford University Press, 2010. – 364 p.
23. Geeraerts D. Words and Other Wonders: Papers on Lexical and Semantic Topics / Dirk Geeraerts. – Berlin: Walter de Gruyter, 2006. – 493 p.
24. Goddard C. Semantic Analysis: A Practical Introduction / Cliff Goddard. – New York: Oxford University Press, 1998. – 411 p.
25. Ipsen P. Die alte Orient und die Indogermanen / P. Ipsen // Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft. – Heidelberg, 1924. – 233 s.
26. Lieber R. Morphology and Lexical Semantics / Rochelle Lieber. – New York: Cambridge University Press, 2004. – 196 p.
27. Morley J. Lexical cohesion and Rhetorical Structure / John Morley // Lexical Cohesion and Corpus Linguistics [edited by John Flowerdwer and Michaela Mahlberg. – Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2009. – P. 5-22.
28. Simon-Vandenberg A. M. The Semantic Field of Modal Certainty: A Corpus-based Study of English Adverbs / Anne-Marie Simon-Vandenberg, Karin Aijmer. – Berlin: Walter de Gruyter, 2007. – 395 p.
29. Singleton D. Language and the Lexicon : An Introduction / David Singleton. – London : Arnold; Hodder Headline Group, 2000. – 245 p.
30. Trier J. Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes / Jost Trier. – Heidelberg: Winter, 1931. – 347 s.